

הרב שלמה זאב פיק
ר"מ במכון הגבוה לתורה
ע"י אונ' בר-אילן

רות המואביה או רות המדינית?

ראשי הפרקים

- א. הקושיה והנוסחאות והפירושים במדרש
- ב. פירושים ונוסחאות שונים במדרש זה
- ג. דברי המהרי"ט, הרב יוסף אנגל ומושב זקנים
- ד. מי היה בלק?
 1. בלק היה אמורי
 2. בלק היה מדיני
 3. בלק היה ארמי
 4. בלק היה מואבי
 5. סיכום
- ה. דברי העוד יוסף חי

א. הקושיה והנוסחאות והפירושים במדרש

כשלמדתי פ' בלק בשנת תשע"ג התעכבתי על דברי רש"י בתחילת הפרשה: "בעת ההוא - לא היה ראוי (בלק שז"פ) למלכות. מנסיכי מדין היה, וכיון שמת סיחון מנוהו עליהם לצורך שעה" (במדבר כב,ד). והרי ידוע המדרש שעגלון מלך מואב היה בנו או בן בנו של בלק מלך מואב. ועגלון היה אביה של רות. לפי ההלכה הייחוס אצל הגוים הולך אחרי האב, וממילא לפי דברי רש"י אלו, עגלון היה מדיני וממילא גם רות היתה מדינית, ולכן צ"ע למה חז"ל (יבמות סט,א) נזקקו לדרשה מואבי ולא מואביה – הרי רות מדינית היתה ולא מואביה.

שאלה זו דרבנה אותי לברר את המדרש שרות היתה נינה או נכדה של בלק, והנה ארבעה מקורות בתלמוד בבלי עם שינוי נוסחאות מסוימות וכן ארבע מדרשים:

1. סוטה מז, א: רות בתו של עגלון בן בלו של בלק היתה.¹
- כ"י ותיקן: רות בתו של עגלון בן בלו של בלק מלך מואב היתה...
2. נזיר כג, ב: רות בת בלו של עגלון מלך מואב היתה.
- כ"י ותיקן: רות בת בלו של עגלון בן בלו של בלק מלך מואב
3. סנהד' קה, ב: רות בתו של עגלון בן בלו של בלק מלך מואב היתה.
4. הוריות י, ב: רות בת בלו של עגלון בן בלו של בלק מלך מואב.
- כ"י פריז: רות בתו של עגלון בן בלו של בלק...
5. פסיקתא זוטרותא רות פ"א: רות מבניו של עגלון בן בלו של בלק מלך מואב היתה.
6. ילקו"ש מלכים ב רמז רכו: רות בתו של עגלון מלך מואב בן בלו של בלק היתה...
7. ילקו"ש בלק רמז תשסה: ויצאה ממנו רות בת בלו של עגלון בן בלו של בלק...
8. רות רבה (מהד' לרנר) פרשה ב: רות וערפה בנותיו של עגלון היו...עגלון היה בלו של בלק...

ריבוי נוסחאות לפנינו, אבל כולם מודים שרות היתה בת בנו או בתו של עגלון, וכן עגלון היה בן בנו או בנו של בלק, וא"כ קשה כאמור מדוע רות נחשבת למואביה ולא למדינית?

ידידי הרב יצחק אוסטרוב שליט"א העירני שכבר שאל קושיה זאת המהרי"ט בחידושו (לקדושין סז, ב) וז"ל:

באומות הלך אחר הזכר. תימא לן הא דאמרינן בפרק עגלה ערופה (סוטה מז, א) דרות בתו של עגלון בנו של בלק היה, וכן בפרק רביעי דנזיר כג, ב ובפרק בתרא דהוריות (י, ב) בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצתה ממנו רות, ואנן קי"ל (במדבר רבה פ"כ, ד) דבלק מנסיכי מדין היה וכשמת סיחון מינוהו עליהם לצרך שעה. ובפרק הערל (יבמות עו, ב) אמרינן גבי דוד שאמר דואג עליו שלא היה ראוי לבא בקהל דקאתי מרות המואביה עד שנתחדשה להם הלכה עמוני ולא עמונית, ואם איתא דבאומות הלך אחר הזכר שאפילו אם היה בלק נשא מואבית, בתריה דידיה שדינן לה, ורות מדנית היתה ולא מואבית.

¹ בספר מנורת המאור (לר' ישראל ב"ר יוסף אלנקאווה פרק ה - תלמוד תורה, עמ' 365) גרס: "רות בת בנו של בלק היתה". ויש להעיר על הערת ידידי הרב בצלאל דבליצקי, מסכת הוריות על פי נוסח ספרדי עם שינוי נוסחאות, עמ' נח (הוריות יא, א), הע' 88, שכתב על נוסח המנורת המאור למדרש זה וכתב "וגירסה זו ודאי שאין לה פתח מלבד מש"כ תוספות" – והרי זו גרסת הבבלי בסוטה ורות רבה. נוסף שבחזקוני (במדבר כא, לד) הנוסח הוא כמו במסכת סנהדרין וכילקוט שמעוני מלכים ב.

למעשה שאלה זו כבר מופיעה בדברי בעלי התוספות בספר מושב זקנים על התורה :

בעת ההיא. פרי"ש [= פריש ר' שלמה] בלק היה מתחלה מנסיכי מדין, וכיון שמת סיחון המליכוהו עליהם. והקשה הר"י הא דאמרינן בנזיר פרק מי שאמר (כג,ב) ובסוטה (ליכא שם²) דרות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה, א"כ היכי אמרינן ביבמות בפרק הערל (עו,ב) דאי לאו דהוה דרשינן עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית היתה רות אסורה לבא בקהל, ולמה והלא מבלק היתה ובלק ממדין היה. וא"ת שאמו היתה ממואב, והא אמרינן (קידושין סז,א) באומות הלך אחר הזכר.

המהרש"א (ח"א סוטה שם) עמד על קושי זה והעלה שלפנינו מדרשים חלוקים, וז"ל :

...וצ"ל דההוא דרש דבלק ממלכי מדין הוה והוא צור ולפי שעה מנוהו מואב למלך פליגא אדהכא דמסיק דרות יצתה ממנו דהיינו ממש ממואב יצתה כדמוכח פ' ד' וה' אל תצר את מואב כו' נשא משה ק"ו בעצמו כו' ע"ש.

אולם, נראה שיש דרכים אחרות ליישב את המדרשים האלו.

ב. פירושים ונוסחאות שונים במדרש זה

בעלי התוספות הביאו מדרש זה, אולם עקב בעיות בסדר הדורות הם למדו שאין לקבל דברי המדרש באופן מילולי אלא הכוונה שרות היתה מזרעו של עגלון. מעתה תורץ הקושיא הנ"ל, שכן היות רות "מזרעו" יכול להתפרש שהיא מזרעו דרך האם, ואביה היה מואבי וממילא צריך לדרוש מואבי ולא מואביה. למשל ראה תוספות יבמות (מח,ב) :

אשר באת לחסות - פירוש שמיהרת ותימה דבפ' מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר כג,ב ושם) אומר רות בת בנו של עגלון בנו של בלק מלך מואב היתה וכשתחשוב שנותיו של אהוד שהרג עגלון עד סוף ימים של אבצן דהיינו בועז תמצא יותר ממאתים שנה ולעת זקנתו נשאה דכתיב לבלתי לכת אחרי הבחורים וי"ל דבת

² כמצויין לעיל רואים שזה נמצא בסוטה (מז,א).

בנו של עגלון לאו דוקא אלא כלומר דמזרעו היתה כמו בן בנו של נמרוד הרשע (חגיגה יג,א) ובקרא קרי לה נערה.

כיוצ"ב בתוס' בנזיר (כג,ב): "...לאו דוקא נקט בת בנו וכן בחלק (סנהדרין קה,ב) דאמר בתו של עגלון לאו דוקא אלא הרבה דורות היתה אחר עגלון."³

לפי זה, רות היא מזרעו של בלק, אבל מכיוון שזה לאו דווקא דור אחרי דור דרך האב, אבל גם דרך בת אחת, שבמידה שבעלה היה מואבי, נמצא שרות תהיה מואביה ויש צורך בדרשת חז"ל.

לעיל ראינו שכבר שאלו את השאלה בעלי התוס' בספר מושב זקנים. אכן הם השתמשו במהלך זה בתירוץ השני שלהם:

א"נ בת בנו של עגלון בן בנו של בלק לאו דווקא אלא משום בת אחרת של בלק הפסיקה יחס הזכרים ונשאת למואבי אחר. ולסיפרי דגרסינן בתו של עגלון לאו דוקא אלא בת בתו. וכן נראה דלאו דוקא דא"כ היתה לה יותר ממאתים שנה כשנתגיירה ובפרק החולץ (יבמות מח,ב) משמע שמיהרה עצמה להתגייר.

והנה יש ראשונים הן בצרפת והן בספרד שאכן ציטטו את המדרש כך. בספרד ר' יוסף ב"ר אברהם גייקטיליא ציטט את המדרש כך בספרו כללי המצוות:

דא"ר יוסי בר חוני רות בתו של עגלון בן בתו של בלק היתה.

וכן בצרפת מצאנו שכך ציטטו את המדרש בפסקי תוספות על מסכת סוטה, אות מח:

באומות הולך אחר הזכר, בלק היה מנסיכי מדין ובתו נישאת למואבי, ורות בת בתו של עגלון, בשכר שיצא מעל כסאו יצא ממנו רות.⁴

לפי זה, לבלק היתה בת שהיתה סבתו של עגלון, ובת זו נשאת למואבי ועגלון הוא מואבי.⁵

³ בתוס' הרא"ש נסתפק בדבר: "ושמא בת בנו של עגלון לאו דוקא בת בנו..."
⁴ העיר הרב יעקב ליפשיץ במהדורות שלו של הפסקי תוס', ירושלים תשכ"ט, הוצאת מכון הרי פישל עמי קיט (וירושלים תשס"ח, מוסד הרב קוק, עמי עב) שנוסח זה של המדרש בא לתרץ את הקושיה הני"ל ואכן ציין לכל המקורות בתלמוד בבלי ותוס', והשאיר הסתיירה בין המקורות בצ"ע. הוא לא הביא את המהרי"ט ויתר מפרשים שהקשו את הקושיה.

נוסח זה שרות היתה בתו של עגלון כבר קיים בפסקי התוס' לסוטה הנ"ל, ואכן יש גירסא כזאת בכ"י מינכן למסכת נזיר (כג,א) [הובא בדק"ס השלם לסוטה שם הע' 34].

לסיכום פרקים אלו, אם מקבלים את המדרש לפי הנוסחאות שלנו קשה הקושיה שהעלנו בתחילת הדברים. אבל אם מפרשים את המדרש כפי התוספות וכן אם גורסים "בתו" במקום "בנו" באיזה שלב, לא קשיא מידי.

ג. דברי המהרי"ט, הרב יוסף אנגל ומושב זקנים

לעיל הבאנו את דברי המהרי"ט לקדושין (סז,ב) וכן את ספר מושב זקנים לפי בלק שכבר הקשו את השאלה. בתירוצים שלהם קבלו את שלשלת הדורות של רוב הנוסחאות כפשטותם, ולכן הם הציעו פירושים אחרים. כך תירץ המהרי"ט (שם):

וי"ל דהכא מיירי באומות שנתערבו לאחר איסורן, אבל בלק בשעת גזרה מלך מואב היה ואף הוא בכלל האיסור היה, ולטעמא דיהיב קרא (דברים כג,ה) על דבר אשר לא קדמו, טפי ראוי לעונש המלך שספק בידו לקדם יותר משאר העם, ועוד דכתיב (שם) ואשר שכר עליך וכו' ומי שכר אלא בלק דכתיב (מיכה ו,ה) עמי זכור נא מה יעץ בלק וכו'.

מדבריו משמע שכל הדין שבייחוס בגויים הולכים אחרי האב, זה אחרי שהתורה אסרה ייחוס מסוים. אבל בלק למרות שהוא מדיני, בשעת האיסור היה מלך מואב וממילא כעת הוא מוגדר להיות מואבי, וממילא גם רות היא מואביה. מוסיף המהרי"ט שאפילו אם נאמר שהוא היה מדיני על פי ייחוסו, אבל למעשה הוא היה מלך מואב ולפי טעמא דקרא שהאיסור להתחתן עם מואבי הוא מפני שלא קדמו מים לבני ישראל, הרי יש יותר אחריות על המלך. כמו כן, בלק הוא ששכר את בלעם שבעקבות עצתו בני ישראל חטאו עם בנות מואב. עקב האחריות שלו למעשה מואב, בלק נכלל באיסור של מואבי לבוא בקהל ה', ולפי זה קיבל דין של מואבי.

רבי יוסף אנגל (חוסן יוסף אות רלט) פרש דברי מהרי"ט באופן הבא:

⁵ ראה עוד בדברי ר' צדוק בדברי סופרים אות כט: "ורות בתו של עגלון בן בנו של בלק, ובבאור הגריפ"פ ל"ית רסג.

וגם י"ל דכיון דהיה י"ב חודש במואב חשוב מואבי, כמו אנשי העיר דמיקרי היכא דדר י"ב חודש, וחל עליו האיסור, וזה נראה ג"כ כונת תירוץ מהרי"ט.

אמנם יש מקום להסביר דבריו כפשוטם – אף שבלק לא היה מואבי כמלך דכשהתורה אסרה את המואבים עד סוף כל הדורות אסרה את כל אלה שהיו במואב באותו הזמן גם אם לא היו מואבים הם גם כן נאסרו וק"ו בלק שהיה מלכם בעת האיסור ודאי דנאסר יחד איתם, שהרי התורה נותנת טעם מדוע נאסרו המואבים, על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים. והרי העיקר השליט הוא המלך ועליו היה לדאוג שדבר כזה לא יקרה וא"כ זיל בתר טעמא וגם בלק נאסר.⁶ והנה בדברי רבי יוסף אנגל תוספת דברים (חוסן יוסף אות רמ):

בענין דרשינן טעמא דקרא, דעת הר"ן בקידושין סוף האומר, דאפילו כשהטעם מפורש בקרא מהני לר' שמעון, להוסיף באיסור מי שהטעם שייך בו, אף שהלאו לא נאמר עליו, ולרבנן לא מהני, ועיין באבב"מ סימן טז סק"א ועיין במהרי"ט המובא באות הקדום דכתב ג"כ דמהני הטעם להוסיף בלק, אף שהלאו לא נאמר עליו, כי הוא איננו מואבי, וזה יתכן רק לר"ש ולשיטת הר"ן הני"ל, ואולם לפי מה שכתבו האחרונים, דלחומרא לכולי עלמא דרשינן טעמא דקרא, א"כ לכו"ע מהני טעם להוסיף באיסור, ורק לגרוע תלוי בפלוגתא דר"ש ורבי יהודה, וזהו ביבמות עז, א דר"ש דריש טעמא דעל דבר וכו' לגרוע נשים, ורבי יהודה פליג, ואולם כאן ברות יש סברא לכולי עלמא שיועיל הטעם אף לגרוע, כיון דלולא הטעם אין לאוסרה כלל, דאיסורה רק מפאת היותה מזרע בלק, דבו שייך רק הטעם הזה לבד ולא הלאו שוב כיון דכל איסורה הוא רק מפאת הטעם, ממילא אין לאוסרה כלל כיון דבנשים לא שייך הטעם, ודו"ק.⁷

⁶ ראה דברי רבי צבי רוטברג שליט"א שהובאו ביקרא דאורייתא של ר' יחיאל ציק, ספר דברים עמ' תקמה.

⁷ הרב צבי איזנקרפט, קובץ תורני, יו"ל ע"י בית המדרש "חניכי ישיבת קול תורה", בני ברק מנ"א תש"ס, גליון ב, עמ' יג, אות כב "מואבי ולא מואביה", העיר: וא"ל דהנה בפי כי תצא מבואר טעם וזמן איסורם של עמון ומואב שהוא על דבר שלא קדמו אתכם בלחם ובמים כצאתכם ממצרים, וכיון דהא באותה שעה היה בלק מלך מואב הרי גם הוא מואב יקרא. אמנם לטעם המבואר ברמב"ן שהוא משום שהיו עמון ומואב צריכים להכיר טובה לאברהם שהציל את לוט ולכן היה להם לצאת בלחם ובמים, קשה שעל בלק שלא היה

מלבד עניין של טעמא דקרא שרב יוסף אנגל דן בו בסימן זה, יש כאן שאלה הלכתית: מי שהגר למדינה אחרת והתאזרח, האם הוא מקבל את כל דיני המדינה החדשה, וממילא בלק שמקורו במדין, כעת הפך להיות מואבי עם כל החומרות שבדבר? הרב יוסף אנגל אכן טוען שכך הדין. לפי דבריו, מדיני שהגר לעמלק ונעשה אזרח עמלק, האם גם עליו יחול הדין של מחה תמחה את זכר עמלק? ואם אומרים זה לחומרה, האם נאמר את זה גם לקולה? מואבי שהגר למדין ונעשה מלך במדין, האם פקע ממנו דין מואבי? וכן עמלקי שהגר למדין ונעשה מדיני, האם פקע ממנו דין של עמלקי? וצ"ע.

בתירוציו השני והשלישי, מציע המהרי"ט שאכן בלק היה מואבי במוצאו:

עין מהרי"ט קידושין... ואין הקושיא מובנת, דאף דהיה מנסיכי מדין, שפיר יכול להיות שהיה מואבי בתולדה וכך היה להם בקבלה ומה שלא רצו המואבים למנותו רק לפי שעה, אין להביא ראיה מזה שלא היה מואבי;

וגם י"ל דהיתה אמו מדינית ואביו מואבי, והא דבעכו"ם הולד הולך אחר הזכר אנו יודעים שהדין הוא כך, אבל עכו"ם גופיהו, דנשתבשו בזה, והיו מיחסים אחר האם, וע"כ החזיקוהו למדיני ולא רצו מואבים למנותו...

לפי התירוץ הראשון מוצאו במואב ונעשה מנסיכי מדין. לפי התירוץ השני, אכן אביו היה מואבי ואמו מדינית והגויים לא ידעו את ההלכה שבייחוס הולכים אחרי האב ולא האם. לפי שני התירוצים, המואבים בהתחלה לא רצו למנותו מלך עליהם. למעשה קדמו לר' יוסף אנגל בעלי התוספות בספר מושב זקנים (שם, בתירוץ הראשון שלו):

ותירץ [הרי"י] דבלק עיקר מולדתו היה ממואב והלך במדין ומנוהו נשיא עליהם, ואח"כ חזר למולדתו למואב והמליכוהו עליהם לצורך שעה, כי לא היה ממשפחת המלוכה.

לפי הרי"י, במקורו בלק היה מואבי וממילא חל האיסור עליו. אמנם, תירוצו זה מביא אותנו להשאלה של פרק הבא: מי היה בלק?

מזרע לוט אין תביעה זו. וצ"ע. "הצד הראשון הוא לפי המהרי"ט ולפי ר' יוסף אנגל. לגבי הצד השני, ראה המדרש תנחומא להלן שמציין דברי בלעם לבלק בעניין הכרת הטוב, והרי לפי מדרש זה, בלק היה מואבי!

ד. מי היה בלק?

פתחנו בדברי רש"י בפי בלק שבלק "מנסיכי מדין היה, וכיון שמת סיחון מנהו עליהם לצורך שעה". אולם יש מקום לדון במוצאו ובייחוסו של בלק וכדלהלן:

1. בלק היה אמורי

רבי אליהו מזרחי (שם) סבור ששיבוש נפל בגירסת הספרים בדברי רש"י וז"ל:

בעת ההיא לא היה ראוי למלכות. מנסיכי מדין היה וכו'. ובמדבר רבה אמרו (במדבר רבה כ, ד): "והלא מתחלה נסיך היה, דכתיב (לא, ח) 'את אוי ואת רקס ואת צור'". פירוש: בספר יהושע כתיב (יהושע יג, כא): "ואת נשיאי מדין את אוי ואת רקס ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון יושבי הארץ", ואם כן פירוש "והלא מתחלה נסיך היה", מנסיכי סיחון קאמר, ולא מנסיכי מדין, כמו שכתב רש"י, כי הם בעוד מדין בקיומה, מלכי מדין היו, כדכתיב בפי מטות (לא, ח) חמשת "מלכי מדין", ואחרי הכבוש שכבשה סיחון, נתבטלה מלכותם ומינה אותם נסיכים, וקורא אותם נסיכי סיחון. ולכן מה שכתב רש"י "מנסיכי מדין היה", שבוש נפל בספרים, וצריך להיות מנסיכי סיחון, כי רחוק לומר שקורא אותם נסיכי מדין מפני שהיו מתחלה מלכי מדין.⁸

הרא"ם מתקן את דברי רש"י ואין בלק מנסיכי מדין, אלא היה מנסיכי סיחון, ואחרי שסיחון כבש אותם הרי הוא שמינה אותם לנסיכים וממילא בלק היה מנסיכי סיחון. הערתו של הרא"ם מבוססת על הפסוק ביהושע (יג, כא):

⁸ הרא"ם ממשיך ומערער על עצם דברי רש"י וטען שבלק אינו מנסיכי סיחון/מדין אלא אכן הוא היה מלך מואב וכך כתב: "ולא ידעתי מאין הוציאו רז"ל שבלק היה מנסיכי סיחון, והלא לא נקראו נסיכי סיחון רק חמשת מלכי מדין, כדכתיב 'את אוי ואת רקס ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון'. וליכא למימר שבלק היה אחד מהם ושני שמות היו לו, דמהיכן למדו זה, אדרבה ממה שאמרו רז"ל (במדבר רבה כ, כ) שבלעם נמצא במדין בעת שבאו ישראל עליהם למלחמה, מפני שהלך שם לקבל שכרו בעד העשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו ושם נהרג הוא וחמשת מלכי מדין, וזה המעשה היה כשהיה 'בלק' מלך מואב בעת ההיא, שאז נתן לו העצה הרמוזה במאמר 'איִעָצֵךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמְּךָ' (כד, יד), כי רחוק הוא שיעברו ימים רבים אחר מיתת העשרים וארבעה אלף שמתו בעצתו עד שיבקש שכרו ממדין."

וְכָל עַרְי הַמַּיִשֵּׁר וְכָל מַמְלָכוֹת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּחֶשְׁבוֹן
אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה אֹתוֹ וְאֶת נְשֵׂאֵי מִדְיָן אֶת אֹי וְאֶת רָקֵם וְאֶת צוֹר
וְאֶת חוֹר וְאֶת רְבֵעַ נְסִיכֵי סִיחֹן יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

ופירש הרד"ק שם :

נסיכי סיחון יושבי הארץ - אלה חמשת מלכי מדין היו נסיכי סיחון
בעוד שהיו סיחון והאמרי יושבי הארץ קודם שלכדום ישראל היו
אלה נשיאי הארץ נסיכי סיחון כי תחת ממשלת סיחון היה מדין
בימים ההם.

לאור זה מוצאו של בלק מן האמורי.

הט"ז (שם) סיכם את דברי המזרחי :

בעת ההיא כו' מנסיכי מדין היה. הרא"ם כתב שיש כאן ט"ס וצ"ל
מנסיכי סיחון כדכתיב ביהושע את נשיאי מדין את אוי ואת רקם כו'
נסיכי סיחון ולא ידעתי מאין הוציאו שבלק היה מנסיכי מדין וכצ"ל
מנסיכי סיחון... ויש מקיימין הגירסא שלפנינו דאמרינן במדרש
דצור היינו בלק :

נראה שמקורו של רא"ם הוא במדרש תנחומא פ' בלק סימן ד, ולמעשה זה
המקור של רש"י גם כן :

בלק בן צפור מלך למואב (במדבר שם כב,ד). והלא מתחלה נסיך
היה, שנאמר את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי
סיחון וגוי' (יהושע יג,כא), אלא כיון שנהרג סיחון המליכוהו תחתיו.
בעת ההוא (במדבר שם כב). שנזדמנה לו אותה שעה.⁹

גם בספר מושב זקנים (עפ"י ר' יהודה החסיד, בעקבות הפסוק ביהושע)
הובאה שיטה שבלק היה מנסיכי סיחון: "פי' החסיד שבלק משרי סיחון
היה".

למעשה, כמדומני שמקורו של הרא"ם הוא ברמב"ן במדבר (כב,ד) שכתב :

⁹ ראה דברי הילקוט שמעוני תורה פ' בלק רמז תשסה: "ובלק בן צפור מלך למואב בעת
ההיא. והלא מתחלה נסיך היה שנאמר את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע
נסיכי מדין, אלא משנהרג סיחון המליכוהו תחתיו. בעת ההיא שנזדמנה לו אותה שעה" –
הרי הוא למד כרש"י שלנו.

...והנראה בעיני, כי היו מתחלה במדין מלכים, וסיחון מלך האמורי נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון, ונלחם בבני עמון ולקח מארצם כמו שאמר מלך עמון ליפתח (שופטים יא, יג) כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים, ויפתח השיב לו כי מסיחון לקחה (שם פסוק כא), וכתוב ביהושע (יג, כה) ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד וחצי ארץ בני עמון עד ערוער, ונלחם סיחון עוד עם מלכי מדין וכבש ארצם ושם אותם לו לעבדים נושאי מנחה, והסיר עטרת ראשם ולא נתן להם הדר מלכות, והשאירם שופטים בארץ מדין בעבורו ולכן יקראו "זקני מדין", כדרך השערה אל הזקנים (דברים כה, ז). והראיה בזה, שכתוב ביהושע (יג, כא) וכל ממלכות סיחון מלך האמורי אשר מלך בחשבון אשר הכה משה אותו ואת נשיאי מדין את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון יושבי הארץ, כי היתה תחת ממשלתו. וטעם "ואת מלכי מדין" (להלן לא, ח), אשר היו מלכים תחלה, כמו שאמר "נשיאי מדין נסיכי סיחון", וכן נאמר (להלן כה, טו) ראש אומות בית אב במדין הוא, לא מלך. או יהיה טעם "מלכי מדין", שחזרו למלכותם בעת ההיא.

הרי נסיך מדין שווה לשופטי מדין השווה לזקני מדין – אבל המינוי היה מסיחון.

2. בלק היה מדיני

אמנם לפי הנוסח שלנו ברש"י, משמע שבלק היה מדיני, וכן כתב הט"ז (שם, אחרי שהביא את דבר המזרחי): "ויש מקיימין הגירסא שלפנינו דאמרינן במדרש דצור היינו בלק." עוד העיר הרב חיים דב שעוועל במהדורה שלו של רש"י שאכן כך הנוסח בד"ר ובכ"י.

הרמב"ן בסוף דבריו מזכיר את דברי חז"ל שהם המקור לדברי רש"י (אולם בלי לייחס אותו למדין):

ובמדרש במדבר סיני רבה (כ, ד) ראיתי, ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא, והלא מתחלה נסיך היה שנאמר את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע, אלא משנהרג סיחון המליכוהו עליהם, בעת ההיא, שגרמה לו השעה.

והנה מצאנו מקור למדרש זה שבלק היה מדיני במיוחד לתרגום יונתן במדבר לא, ח:

וַיֵּת מַלְכֵי מְדִינָאֵי קְטָלוּ עַל קְטוּלֵי מְשַׁרְיִיתָהוּן יֵת אֶזְרָא וַיֵּת רָקֶם וַיֵּת צוּר הוּא בֶּלֶק וַיֵּת חוּר וַיֵּת רַבֵּעַ חֲמִשָּׁת מַלְכֵי מְדִן.

אם נקבל את הזיהוי של בלק עם צור, מלך/נסיך מדין, אז נמצא שכזבי היא בת בלק, וכן הוא בתרגום יונתן לבמדבר כה, טו: "וְשׁוֹמֵם אֶתְתָּא קְטִילְתָּא מְדִינִיתָא כְּזָבִי בְּרַת צוּר דְּמִתְקַרְיָא שְׁלוֹנְאֵי בְּרַת בְּלֶק רִישׁ אוּמָא דְּמוֹאָב בְּמִדְּן בֵּית מוֹתְבִיָּה הוּא".¹⁰

אכן אור החיים (במדבר כב, ג) מקבל דברים אלו ומתייחס אליהם בכמה מקומות:

הוא אומר ויקוצו מפני בני ישראל פירוש היותם בני ישראל ובאמצעות כל זה השלימו מואב עם מדין ומלך בלק עליהם ושלחו אחר בלעם והיו תוצאותיו חצר מות, ובהעדר אחת מכל הסיבות הנזכרות לא היו שולחים אחר בלעם ולא היה דבר, שאם לא היה ראיית בלק בנסתרות לא היה משיג לדעת את אשר תקראנה אותו ואת עמו במדין ולא היה מתרצה להשלים עם מואב להתחבר עמהם לבא כנגד ישראל, והגם שהיה שולח אחר בלעם והוא במקומו במדין, לא היה נסבב דבר בהפקרת הנשים שהפקירו המואבים כי מדין לא היו מובטחים ביציאתם לישראל כי אם המואבים לפי שאמר להם בנבואתו כי לא ירעו ולא ישחיתו להם אלא באחרית הימים דכתיב (כד, יד) את אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, ומזה הובטחו לשלוח בנותיהם למחנה העברים ולהתגר עמהם (סנהדרין קו, א) כי שלמים הם עמהם, מה שאין כן מדין שלא מצינו שהפקירו מהם אלא מדינית אחת שאמרו ז"ל (מ"ר כא) שהיא בתו של בלק כי הוא זה הנקרא צור, גם אם לא היה מוראם של מואב מהעם גם שקצו מפני בני ישראל כמו שפירשנו טעם הכפל וכו' לא היו משלימין עם מדין ולהמליך עליהם נסיכם, לזה הקדים ה' הסיבה ואמר וירא בלק וגו' ויגר וגו' ויקץ וגו' וזה היה סיבת ויאמר מואב וגו' וישלח מלאכים וגו' והיה מה שהיה.

עקב הנבואה של בלעם, המואבים היו בטוחים שלא יקרה להם שום דבר ולכן הפקירו בנותן לזנות, משא"כ, בנות מדין לא הפקירו את עצמן פרט

¹⁰ כתר יונתן שם: "וּשׁוֹמֵם הָאֵשָׁה הַהֲרוּגָה הַמְּדִינִית כְּזָבִי בַת צוּר שְׁנִקְרָאת שְׁלוֹנָאֵי בַת בֶּלֶק רֵאשׁ אוּמָה שֶׁל מוֹאָב בְּמִדְּן בֵּית מוֹשְׁבוֹ הוּא".

לאחת - בתו של בלק שבמקורו היה מדיני, וכנ"ל. אור החיים הזכיר זאת בפירושו לבמדבר כב,ו.

בפי פנחס (במדבר כה,טו) אור החיים הרחיב את הדיבור בנושא זה, וטען שהזיהוי של בלק עם צור הוא מבוסס על הגיון הפסוקים עם המדרשים:

המדינית. אמר בה"א הידיעה, נראה לומר כי לא היתה אשה אחרת מדינית במופקרות זולתה, ולזה גם כן בפי בלק (כה,ו) כשהזכיר ויקרב אל אחיו אמר את המדינית בה"א הידיעה לומר אותה מדינית שהיתה במופקרות, וכפי זה לא הפקירו מדין בנותיהם, ואם היו המדיניות במופקרות היה ה' מצוה עליהם להורגם, וכן תמצא כשאמר הכתוב (שם א) ויחל העם לזנות אל בנות מואב, הא למדת כי המופקות מואביות היו, וטעם שלא הפקירו מדין בנותיהם, לפי שלא היו בטוחים מהם כמואביות כמו שכתבתי למעלה (כד,יד) בפסוק אשר יעשה וגו' באחרית הימים, וזו שיצתה טעמה בצדה להיותה בת בלק השונא הגדול אשר שכר עלינו את בלעם בן בעור וקבל עצתו והפקיר בתו, מה שאין כן אנשי מדין קטן וגדול לא הפקירו.

ובזה מצאתי נחת במאמר חז"ל (במד"ר פכ"א¹¹) שאמרו כי צור שנהרג עם נסיכי מדין הוא בלק ובשביל שהפקיר בתו הורידוהו מגדולתו שהיה ראש לכלם דכתיב ראש אומות ועתה מנאו ג' למלכי מדין, וצריך לדעת מי גילה סוד זה כי צור הוא בלק, ולדברינו יש טעם נכון לומר כן, כיון שלא מצינו אלא מדינית אחת כאן הבן שואל מה נשתנית מדינית זו שיצתה מכל בנות מדין, אלא ודאי כי הוא זה בלק אשר שכר עלינו בלעם ויעצו וקיים עצתו בבתו והוא צור שזלזל בכבודו לקיים עצה רעה של בלעם, ואולי שלא רצו מואב להפקיר בנותיהם עד שקדם בלק שהיה אז מלך עליהם והפקיר בתו, והגם שכתבתי למעלה שלא עמד במלכותו אחר שהודיעם בלעם שלא יריעו ולא ישחיתו למואב, תיכף ומיד קיים העצה והלך לו לעירו ובזה הפקירו מואב בנותיהם, וזולת זה איך יתכן שישתנה צור מכולן:

¹¹ במדבר רבה (וילנא) פ' פינחס פרשה כא: "ושם האשה המוכה ראש אומות בית אב וגו' להודיעך עד היכן נתנו המדינים עצמן, שבת מלך הפקירו שנאמר ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם צור גדול מכולם מלך הוא והפקיר את בתו מי לא היה מפקיר ולפי שבזה את עצמו ופרסם את בתו בקלון גרעו הכתוב וכתבו שלישי אבל הוא מלך שבכולם ראש אומות בית אב במדין הוא."

אלא שבא לידי מדרש (ילקוט מטות) וזה לשונם הן הנה מלמד שהיו מכירין אותם ואומרים זה לזה זו היא שחטא עמה פלוני עד כאן, כפי מדרש זה לא אחת ולא שתים היו, ואפשר לומר שמדין לא הפקירו מבנות הגדולים אלא מהמוניהם ולזה הורידו בלק שהפקיר בתו והוא היה מלך, ולדרך זה אומרו המדינית פירוש המכובדת שבכולן שלא יצאה ממדין בת מלך אלא היא, ולדרך זה יתאמת לנו מה שפירשתי בסוף פ' בלק שישראל לא היו מכירין אותם שהרי היו שם מדיניות הרבה, ולא אמר הכתוב (כה,א) אלא ויחל העם לזנות אל בנות מואב ולמה לא הזכיר גם בנות מדין, הא למדת שהיו כלן בעיניהם בנות מואב שזולת זה היו הורגים אותם מתחילה ויטלו ממונם או לבסוף אחר מעשה פנחס היה להם להרוג בנות מדין אלא שהיו כל הנשים בחזקת בנות מואב.

מה אירע לבלק מלך מואב? מגלה לנו אור חיים בסוף דבריו :

במדין הוא. מאמר זה קשה המשמעות, אם כוונתו לומר שהוא ראש אומות של מדין היה לו לומר ראש וגוי בית אב למדין, כי שיעור תיבת במדין הוא משמע שמודיענו מקומו ואין ידוע הכוונה בזה. ונראה שהכוונה היא לפי שאמר צור ראש אומות על בלק יאמר האומר והלא בלק מלך מואב היה שהמליכוהו עליהם, לזה הודיעך הכתוב ואמר לא כמו שאתה חושב שנשאר מלך למואב אלא כבר נגרש מהם וחזר למקומו, והוא אומרו במדין הוא פירוש באותו מצב שהיתה מופקרת בתו היה במדין, ועיין מה שפירשתי בפסוק (כד,כה) וגם בלק הלך וגוי.

בלק גורש ממואב וחזר למדין ושם הוא היה יודע בשמו "צור", ושם מצא את מותו במלחמה עם ישראל, כמו שמפורש במקרא: וְאֵת מֶלֶכִי מִדִּין הֲרִגוּ עַל חַלְלֵיהֶם אֵת אֹיֵי וְאֵת רֶקֶם וְאֵת צוֹר וְאֵת חוֹר וְאֵת רְבֵעַ חַמְשֵׁת מֶלֶכֵי מִדִּין וְאֵת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר הֲרִגוּ בְּחָרֵב (במדבר לא,ח).

ר' עובדיה מברטנורא בפירושו על התורה עמר נקא, לבמדבר כב,ד, מביא מדרש אחר :

בעת ההיא לא היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכו' קשה מנא לו וי"ל מדלא כתיב בתחלת הפרשה וירא בלק מלך מואב משמע שלא היה אז מלך בתחלת העניין אלא שאחר שספר מוראן של מואב ועצתן שנתיעצו עם זקני מדין כתב שהיה מלך בעת ההיא כלומר

שמנוהו לצורך שעה. וכיון שלא פי' לנו הכתוב את יחוסו והזכירו
אחר עצת מואב עם מדין יש לנו לומר שמנסיכי מדין היה וראיתי
במדרש¹² שרקם הכתוב בנסיכי מדין זהו בלק כך מצאתי כתוב.

מקור אחר לזהותו של בלק ממדין נמצא בזוהר פ' בלק:

ת"ח, מה כתיב, וירא בלק בן צפור, וכי מאי שנא דאדכיר שמא
דאבוי משאר מלכין אלא יתרו אתמשך ואתעבר מע"ז ואתא
לאתדבקא בישראל הוא ובנוי וכל עלמא נדוהו ורדפו אבתריה, בלק
מבני בנוי הוה ואתעבר מארחא דאבוי כיון דחמו סבי מואב וסבי
מדין דהוה בהדי הדדי באחווה דלהון בע"ז בחולקא דלהון, דיתרו
ובנוי אתדבקו בשכינתא ודא אתמשך מנהון אתו ואמלכוהו עלייהו
בהאי שעתא דכתיב ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא, בעת
ההיא הוה מלך מה דלא הוה מקדמת דנא וכו'.

לפי זה, אכן בלק היה מדיני, אבל לא מזוהה עם צור או רקם, אלא דווקא עם
יתרו.

3. בלק הוא ארמי

אמנם ייתכן שרש"י עצמו חשב שבלק היה ארמי. על הפסוק (במדבר כב, ה):
"וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל בְּלָעַם בֶּן בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל הַנֶּהָר אֲרָץ בְּנֵי עַמּוֹ לְקָרָא
לוֹ לֵאמֹר הֲנֵה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הֲנֵה כֶּסֶה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי",
פירש רש"י: "ארץ בני עמו - של בלק. משם היה, וזה היה מתנבא ואומר לו
עתיד אתה למלוך." (וכן כתב רשב"ם, במדבר, פ' בלק, כב, ה). איפה זה היה?
מתרגום אונקלוס שם אפשר לברר: "ושלח אזגדין לות בלעם בר בעור לפתור
ארם דעל פרת ארע בני עמיה למקרי ליה..." מקורו של אונקלוס הוא בדברים
כג, ה: על דבר אֲשֶׁר לֹא קִדְמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֲסֵם וּבְמִיִּם בְּדַרְךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם
וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֵיךְ אֶת בְּלָעַם בֶּן בְּעֹר מִפְּתוּר אֲרָם נְהַרְיִם לְקַלְלֶךָ.

מקורו של רש"י הוא במדרש תנחומא פ' בלק, סימן ד: "ארץ בני עמו שמשם
היה בלק כשנמלך והוא אמר שסופך למלוך..."

הבהיר לפי זה רבינו בחיי פ' בלק, כב, ה: "פתורה. ע"ד הפשט שם מקומו
הוא, וזהו שאמר: 'ארץ בני עמו', וארמיים היו, כי כן כתיב: (דברים כג, ה)
'מפתור ארם נהריים'".

¹² לא מצאתי.

וכן פירש המלבי"ם ע"ש.

אמנם יש חולקים על רש"י. ראה דברי האבן עזרא (במדבר, פ' בלק, כב,ה):
"פתורה - כמו מצרימה (ברא' לו,כה), אל פתור. ארץ בני עמו והם ארמים,
וכן מפתור ארם נהרים (דברי' כג,ה)." העיר עליו המזרחי, שם:

ארץ בני עמו של בלק. במדבר רבה. לא של בלעם, דסתם כל אדם
אנשי ארצו מבני עמו הם. ומן התימה מרבינו אברהם בן עזרא
שפירש, "ארץ בני עמו והם ארמיים. וכן 'מפתור ארם נהרים'.
ובדרש, בלעם הוא בלע, כי זה ארמי והוא אדומי", שנראה מזה
שהוא מפרש ארץ בני עמו של בלעם...¹³

המהר"ל (גור אריה שם) מבאר מדוע רש"י הסביר אחרת:

משם היה. דאין לפרש "ארץ בני עמו" של בלעם, דאם כן הוי למכתב
'אל ארצו', ומדכתיב "ארץ בני עמו", משמע ארץ בני עמו היה, אבל
לא ארצו. וזה בלק, שלא היה עכשיו ארצו, אבל הוא "ארץ בני עמו".
ועוד, כל אדם הוא מארץ בני עמו (כ"ה ברא"ס). אלא פירוש "ארץ
בני עמו" של בלק, שהיה משם ארץ בני עמו, ולא ארצו של בלק.
והוקשה לרז"ל (תנחומא כאן, ד) דמאי בא הכתוב לומר בזה שהיה
בלק משם, אלא לומר וכו':

גם ר' עובדיה מברטנורא (עמר נקא, במדבר, כב,ה) הסביר את דברי רש"י:

ארץ בני עמו של בלק משם היה וכו' קשה מנא לן תאמי שלעולם
לבלעם מוסב כפשט הכתוב. וי"ל שמאחר שהכתוב האריך כל כך
בסימני שמות המקום הזה שכת' פתורה אשר על הנהר אין לומי
שכנוי ארץ בני עמו יהא מוסב על בלעם דפשיטא לכך פירשו רש"י
מוסב אל בלק...

ממילא ניתן לסכם על פי דברי השפתי חכמים שהבהיר לפי רש"י: "ר"ל
בלעם היה מתנבא עליו, ואף שהיה מנסיכי מדין ארץ מולדתו היה פתורה".
מקורו ולאומו הוא ארם, נעשה נסיך מדין ובסוף מלך מואב.

¹³ וכן הוא ברמב"ן, במדבר, פרשת בלק, כב, ה ובחזקוני שם.

4. בלק היה מואבי

והנה יש פירוש חדש בדברי בעלי התוס' שכבר שאלו הקושיה בריש המאמר. כדי לתרץ קושיה זו הציע ר"י כך :

ותירץ דבלק עיקר מולדתו היה ממואב והלך במדין ומנוהו נשיא עליהם, ואח"כ חזר למולדתו למואב והמליכוהו עליהם לצורך שעה, כי לא היה ממשפחת המלוכה.

בלק היה מואבי מלידה והיגר למדין ושם קיבל מינו כנשיא עליהם. לצורך שעה חזר למואב וקיבל מינוי חדש כמלך מואב. נמצא שהוא היה מואבי לא מיוחס ושיפר את מצבו במדין ובזה זכה לחזור למואב. ממילא יש פירוש חדש לגבי ייחוסו של בלק וכן למה צריכים הדרשה של מואבי ולא מואביה שהרי ראש השושלת היה מואבי וממילא גם רות.

הרמב"ן בהמשך פירושו (לפני שהביא המדרש שבלק היה מדיני), המשיך לחלוק על רש"י הנ"ל ולמד שבלק היה ממואב :

ולא ידעתי טעם למה שאמר הכתוב ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא - כי הראוי הוא שיאמר תחלה, וירא בלק בן צפור מלך מואב את כל אשר עשה ישראל לאמורי. ואולי היה בלק גבור חיל נודע מאד במעשה תקפו וגבורתו, והזכיר הכתוב כי אף על פי שהיה למואב בעת ההיא מלך תקיף ואמיץ לבו בגבורים היה ירא וקץ מאד מפני בני ישראל, ולכך אמר יפתח (שופטים יא, כה) הטוב טוב אתה מבלק בן צפור מלך מואב, כי לא יפחיד את המלך רק במלך נורא מאד.

ויתכן כי מואב לא היה עליהם מלך, והיה העם ירא מאד מפני בני ישראל, ועשו שני דברים, שלחו אל זקני מדין לאמר עתה ילחכו הקהל, והקימו עליהם המלך הזה בעצת מדין, ואחרי כן שלחו כלם אל בלעם במצות המלך, וזה טעם "בעת ההיא", בהתיעצם בענין ישראל, ושלחם לבלעם. ויהיה טעם "וירא בלק", שהיה אחד משרי מואב וגבור חיל, ונתעורר בענין הזה ואמר למואב הבה נתחכמה לעם, והם קמו והמליכוהו בעצת מדין.

ראיה לזה נמצא במדרש תנחומא (ורשא) פ' בלק סימן יב :

ד"א מן ארם ינחני בלק מהררי קדם השוינו שנינו להיות כפוי טובה שאלולי אברהם אביהם לא היה בלק שנאמר (בראשית יט) ויהי בשחת אלהים את ערי הככר וגו', ואלולי אברהם לא פלט לוט מסדום ואתה מבני בניו של לוט, ואלולי יעקב אביהם לא עמדתי אני בעולם שלא זכה לבן לבנים אלא בזכות יעקב שבתחלה באה רחל עם הצאן אלו היה לו בנים היאך בתו רועה ומשהלך יעקב לשם נתנו לו בנים שנאמר (שם בראשית לא) וישמע את דברי בני לבן, וכן הוא אומר (שם ל) נחשתי ויברכני ה' בגללך, ואני מבני בניו של לבן אלולי אברהם ויעקב אני ואתה לא עמדנו בעולם.¹⁴

לפי מדרש זה, בלק היה מצאצאיו של לוט, ומסתבר שהיה מואבי, ובלעם היה מצאצאיו של לבן הארמי. לפי זה, מובן מדוע רות היא רות המואביה.

5. סיכום

לסיכום, יש ארבע שיטות במקור זהותו של בלק. לפי רש"י על פי הדפוסים ולפי הפשטות, וכן לפי האור החיים וכמה מדרשים והזוהר, מקורו במדין והוא מדיני ובזה יש מחלוקת עם הוא מזוהה עם צור (או רקס) או מצאצאיו של יתרו. לפי הרא"ם ועוד מפרשים הוא אמורי במקורו מנסיכי סיחון, והוא אמורי במקור. לפי רש"י בהמשך פירושו, רבינו בחיי, מלבי"ם, ומדרשים אחרים, בלק היה ארמי במקורו. לפי הר"י, רמב"ן, ועוד מדרשים, בלק היה מואבי במקור. קושייתנו מבוססת על היותו מדיני, אמוראי או ארמי; אבל אם הוא מואבי במקורו מתורצת הקושיה בפשטות.¹⁵

ה. דברי העוד יוסף חי

ראה דברי בעל עוד יוסף חי¹⁶ למסכת קידושין (סז, ב) לאחר הבאת דברי המהרי"ט:

¹⁴ וכן הוא במדבר רבה פ' בלק פרשה כ, וכן הוא בילקוט שמעוני תורה פ' בלק רמז תשסה.
¹⁵ ועיין עוד בספר דף על הדף, סוטה מז, א. ועיין בדברי הרב מאיר בנימין יוז'וק, בספרו: אמרי בנימין, ישר הורי, על מסכת הוריות, לדף י, ב (עמ' רמ בספר) שהקשה הקושיות והביא המדרשים ודברי המהרש"א והשאיר את הכל ב"ועיני".

¹⁶ לר' יוסף זרקא היה מגדולי תוניס. נולד בשנת תפ"ב.

ואחר המחילה לק"מ אדמותיב מרישא דמלתא לסייען מסיפא דמלתא דקאמר נתגיירו הלך אחר הפגום שבשניהם ולא אזלינן אחר הזכר אלא בעודן אומות ולענין לא תחיה כל נשמה הוא דאמרי' הכי אבל לענין יוחסין הלך אחר הפגום.

והעיר לי ידידי הרב שאול יוז'וק שליט"א שלהלכה לא מפרשים את הגמרא בקידושין (סז,ב) כך :

נתגיירו - הלך אחר הפגום שבשניהם. במאי? אילימא במצרי שנשא עמונית, מאי פגום איכא? עמוני - ולא עמונית! אלא בעמוני שנשא מצרית, ואי זכר הוי האי - שדיא אבתריה דידיה, ואם נקבה הויא - שדיא אבתרה דידיה.

ופסק הרמב"ם (איסורי ביאה יב, כא) :

גר עמוני שנשא מצרית הולד עמוני, גר מצרי שנשא עמונית הולד מצרי, זה הכלל באומות הלך אחר הזכר נתגיירו הלך אחר הפחות.

וכן הוא בשו"ע אבה"ע ד, ז :

עמוני שנשא אשה מצרית, הולד עמוני. ומצרי שנשא עמונית, הולד מצרי, שבאומות הלך אחר הזכר. אבל אם נתגיירו, הלך אחר הפגום שבשניהם. לפיכך גר עמוני שנשא גיורת מצרית, הולד, אם הוא זכר, דינו כעמוני להיות אסור לעולם. ואם היא נקבה, דינה כמצרית. הגה: גר מצרי שנשא גויה עמונית הבן הוא עמוני והבת היא מותרת (גירסא אחרת מצרית) (טור).

פירוש הדבר שבאומות הלך אחר הפגום רק לאחר שנתגיירו ואילו בעל העוד יוסף חי נקט שגם בגויותם הלך אחר הפגום ודבר תימה הוא.